

Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników

Organizator: Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Warszawa, 23 - 24 września 2002 r.

Ewa Dobrzyńska-Lankosz

Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej

lankosz@bg.agh.edu.pl

Nowa formuła współpracy bibliotek naukowych w ramach Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego (komunikat)

Streszczenie

Krakowski Zespół Biblioteczny powołany został w sierpniu 1994 roku. Początkowo jego działalność ściśle wiązała się z implementacją zintegrowanego systemu bibliotecznego VTLS. Po kilku latach dyrektorzy bibliotek KZB uznali za zasadne poszerzenie współpracy o zadania i przedsięwzięcia wykraczające poza zagadnienia związane z eksploatacją systemu VTLS i o biblioteki stosujące inne systemy. Są także plany zainteresowania współpracą nie tylko bibliotek krakowskich lecz także innych bibliotek naukowych Regionu Małopolskiego. Powyższe zagadnienia zamierza się przedstawić w ramach zgłaszanego tematu referatu.

Krakowski Zespół Biblioteczny jest jednym z przykładów porozumienia bibliotek o współpracy. Powołanie Zespołu było wynikiem lokalnej inicjatywy instytucji bezpośrednio zainteresowanych realizacją określonego zadania. Przykładów podobnych działań i integracji wysiłków kilku czy kilkunastu instytucji w celu realizacji określonego zadania można przytoczyć wiele. Mogą one mieć zasięg lokalny lub ogólnokrajowy.

Poza „oddolnymi” inicjatywami wspomnieć należy także o działaniach „odgórnych”, wpływających z określonej polityki państwa.

Przykładowo – koncepcja informatycznego Krajowego Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej pod nazwą SINTO powstała (w latach 70.) jako jedno z zadań programu rządowego. Podstawowym założeniem SINTO była organizacja procesu informowania na potrzeby rozwoju nauki, techniki i gospodarki. Funkcje informacyjne miały być realizowane poprzez określone ogniwa organizacyjne krajowej sieci informacyjnej, zgodnie z ustalonym podziałem prac¹. Jednym z tych ogniw były biblioteki, a realizacja całego przedsięwzięcia w dużym stopniu opierała się na ich ścisłej współpracy.

W roku 1979 powołane zostały biblioteki centralne². Ich zadaniem było „gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych z zakresu tematycznego ustalonego planem specjalizacji oraz rozpowszechnianie informacji o tych materiałach”³. Dla realizacji tego zadania biblioteki, wytypowane do pełnienia funkcji

¹ Piróg Wojciech: Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977 r. s. 152-153

² Zarządzenia nr 1 Ministrów: Kultury i Sztuki, Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Sekretarza Naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 26 kwietnia 1979 r. w sprawie ustalania zasad i planu specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz wyznaczania bibliotek centralnych i określenia ich zadań

³ Piróg Wojciech: Zagadnienia informacji i dokumentacji naukowej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977 r. s. 146

centralnych, zobligowane zostały, zgodnie z założeniami Zarządzenia, do zorganizowania współpracy z bibliotekami o zbieżnym profilu.

Z kolei spośród inicjatyw lokalnych za przykład posłużyć może, opracowany w 1974 r., projekt zautomatyzowanego systemu regionalnego KRAKUS. Wdrożony został jeden z jego elementów – centralny katalog czasopism gromadzonych w bibliotekach naukowych Krakowa oraz Bibliotece Głównej Politechniki Świętokrzyskiej (Kielce). Katalog czasopism tworzony był przez wiele lat i w zasadzie dopiero perspektywa kompleksowej komputeryzacji krakowskich bibliotek akademickich z zastosowaniem profesjonalnego systemu, sprawdzonego w działaniu w bibliotekach zachodnich, spowodowała zamknięcie katalogu i zaprzestanie prac nad kolejnymi jego edycjami.

O ile w latach 70. najściślejsza współpraca nawiązywana była pomiędzy bibliotekami tej samej specjalizacji (np. biblioteki techniczne, medyczne, rolnicze itd.), o tyle pojawienie się na rynku polskim zachodnich zintegrowanych systemów bibliotecznych było impulsem do podjęcia współpracy – zarówno na forum ogólnopolskim, jak i lokalnym – pomiędzy bibliotekami różnych typów. Biblioteki zaczęły konsolidować swoje siły, by wspólnie rozwiązywać liczne problemy, przerastające możliwości jednej biblioteki, a związane z wdrażaniem systemów komputerowych. Konieczne bowiem było nie tylko podjęcie prac wdrożeniowych, ale także uzupełnienie istotnych braków w zakresie prac teoretycznych (m.in. w zakresie formatów). Tym sposobem powstały ogólnopolskie konsorcja skupione wokół konkretnych systemów bibliotecznych (m.in. „Porozumienie o powołaniu Zespołu Koordynacyjnego ds. wdrażania VTLS” – 1993 r., Zespół bibliotek wdrażających system biblioteczny Tinlib – 1996 r., Porozumienie „Biblioteka z Horyzontem”⁴ – 1997 r.). W szczególności Porozumienie „Biblioteka z Horyzontem” i konsorcjum VTLS są przykładami interdyscyplinarnej integracji bibliotek. W obu uczestnikami przedsięwzięć są bowiem zarówno biblioteki uniwersyteckie, jak i techniczne, medyczne, artystyczne, rolnicze, a także PAN-owskie (w Krakowie – Biblioteka PAU/PAN) oraz publiczne. Tematyka zbiorów, w której dana jednostka się specjalizuje, nie stanowi żadnej bariery dla współpracy.

Cele, jakie postawiły sobie wymienione konsorcja, związane są z wdrożeniem i eksploatacją określonego systemu.

Przykładem porozumienia bibliotek o współpracy, niezależnie od typu biblioteki oraz stosowanego systemu, jest utworzony w 1998 r. z inicjatywy zainteresowanych bibliotek zespół ds. narodowego katalogu centralnego⁵. W skład zespołu weszli przedstawiciele bibliotek stosujących systemy: VTLS, Horizon i Innopac. Zadanie, jakie postawił sobie zespół, sprowadzało się do opracowania założeń do katalogu centralnego NUKat i pozyskania środków finansowych na zakup sprzętu i oprogramowania oraz doprowadzenia do uruchomienia katalogu.

W niektórych ośrodkach powstały także lokalne konsorcja związane z wdrażaniem określonego systemu. W roku 1994, w celu implementacji zintegrowanego systemu bibliotecznego VTLS, utworzono Krakowski Zespół Biblioteczny (KZB), w skład którego weszło 14 krakowskich instytucji naukowych, w tym wszystkie uczelnie państwowe. Został on powołany na mocy porozumienia rektorów i kierowników jednostek pozauczelnianych.

Podobne porozumienie o współpracy przez kilka lat funkcjonowało także w Lublinie.

Pod koniec lat 90. w Polsce zaczęły powstawać także innego rodzaju konsorcja – zajmujące się organizacją dostępu do światowych baz danych i czasopism elektronicznych. Konsorcjum takie tworzy grupa instytucji zainteresowanych dostępem do określonych źródeł elektronicznych, która powierza prowadzenie negocjacji i uzgadnianie jak najkorzystniejszych warunków koordynatorowi (określona polska instytucja). Pierwsze próby

⁴ Porozumienie „Biblioteka z Horyzontem”: <http://www.pfsl.poznan.pl/pzh/>

⁵ zespół nazwany później Zespołem Koordynacyjnym ds. Narodowego Katalogu Centralnego; dla samego Katalogu w lipcu 1998 r. przyjęto nazwę „NUKat”

zorganizowania dostępu on-line do światowych baz danych (m.in. MEDLINE, Inspec, MATH, SCI Expanded) podjęło Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego (ICM) Uniwersytetu Warszawskiego. Na podobnych zasadach Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej zorganizowała dostęp do bazy Chemical Abstracts. Nieco później zachodnie firmy wydawnicze lub dostawcze zaczęły oferować dostęp, poprzez konsorcja, do czasopism elektronicznych. W ten sposób zaistniały na polskim rynku takie konsorcja, jak IDEAL (Academic Press), ScienceDirect (Elsevier), Springer LINK, SwetsnetNavigator, EIFL-EBSCO i in.

Wymienione wyżej konsorcja są przykładem współpracy bibliotek nawiązanej w celu realizacji jednego zadania, a więc wdrożenia i eksploatacji zintegrowanego systemu bibliotecznego (programy wieloletnie) lub organizacji dostępu do baz danych czy czasopism elektronicznych (na ogół roczne umowy).

Poza wspomnianymi istnieją także porozumienia bibliotek, których działalność wychodzi poza obręb jednego zadania. Przykładem jest Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych⁶ (PFBN) powołana przez instytucje naukowe Poznania (1997 r.) w celu koordynacji prac w zakresie komputeryzacji, wspierania działań bibliotek w zakresie informacji naukowej (np.: udostępnianie bibliograficznych, faktograficznych i pełnotekstowych baz danych, budowa i rozwój bibliotek elektronicznych).

Zbliżony, a więc wielozadaniowy charakter ma obecne „Porozumienie o współpracy w ramach Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego” (KZB), które w 2002 r. zmodyfikowało swą formułę w stosunku do pierwotnej. Jakie były tego przyczyny?

Przypomnijmy, że dwie spośród czternastu instytucji, które w 1994 roku podpisały „Porozumienie o utworzeniu Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego” i komputeryzacji bibliotek z zastosowaniem VTLS, obecnie eksploatują inne systemy: Politechnika Krakowska stosuje system Tinlib, a Akademia Wychowania Fizycznego – MAK. Zapis w „Porozumieniu” o stosowaniu tego samego systemu⁷ powinien był spowodować wyłączenie tych dwóch bibliotek z KZB, a tego nikt nie chciał. Zaproponowano więc wprowadzenie zmian do tekstu „Porozumienia”, by członkami Krakowskiego Zespołu Bibliotecznego mogły być biblioteki stosujące różne systemy biblieczne.

Ponadto przedłożona została propozycja przekształcenia KZB w ciało o charakterze otwartym⁸. Postanowiono poszerzyć „Porozumienie” nie tylko o inne naukowe instytucje krakowskie lecz także całego Regionu Małopolskiego. Okresowa hermetyczność Zespołu wynikała z faktu, że Fundacja Mellona przyznała środowisku krakowskiemu grant na konkretny cel, tj. komputeryzację bibliotek, dla wyraźnie określonej grupy instytucji, które dla sprawnej realizacji projektu powołały KZB. Wszystkie założenia projektu, zawarte we wniosku do Fundacji Mellona, zostały zrealizowane, a przyznane fundusze wyczerpane, tak więc wspomniana hermetyczność Zespołu nie ma już obecnie uzasadnienia.

Ostatecznie, zgodnie z zapisem nowego „Porozumienia”, podstawowym celem KZB jest obecnie szeroko pojęta współpraca środowiska w zakresie działalności bibliecznej, w tym:

- gromadzenia zbiorów, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism naukowych,
- komputeryzacji procesów bibliecznych, głównie koordynacji współpracy bibliotek z narodowym katalogiem centralnym NUKat,
- doskonalenia umiejętności zawodowych pracowników bibliotek.

---

⁶ Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych : <http://www.pfsl.poznan.pl>

⁷ Pkt I.3. „Porozumienia” z 1994 r. brzmi: Uczestnictwo w KZB zapewnia wszystkim członkom równe szanse automatyzacji własnej biblioteki w jednolitym w skali środowiska systemie VTLS.

⁸ Pkt I.4. „Porozumienia” z 2002 r. brzmi: W skład KZB mogą wchodzić ponadto inne instytucje naukowe Regionu Małopolskiego, po złożeniu pisemnego wniosku o przyjęcie oraz parafowaniu niniejszego Porozumienia.

Pierwsza instytucja, która skorzystała z możliwości, jakie daje nowa formuła Zespołu, to Międzynarodowe Centrum Kultury (MCK) z Krakowa. Centrum, zgodnie z procedurą, złożyło wniosek o przystąpienie do KZB. Komitet Sterujący, po zapoznaniu się z opinią Dyrektora KZB, podjął decyzję o przyjęciu Centrum Kultury do Zespołu.

Ponadto podjęte zostały rozmowy z innymi ośrodkami województwa. Wydaje się, że doświadczenia bibliotek KZB powinny być bardzo pomocne instytucjom i ich bibliotekom, zlokalizowanym poza tak dużym ośrodkiem akademickim, jakim jest Kraków. Inicjatywą KZB zainteresowano także władze wojewódzkie i zapewne do rozmów, podjętych z wojewodą małopolskim kilka miesięcy temu, wkrótce trzeba będzie powrócić. Trudno jest dzisiaj przewidzieć, jakie będą efekty tych rozmów i czy kolejne instytucje będą zainteresowane przystąpieniem do KZB.

Czy współpraca bibliotek w ramach konsorcjów to sposób na rozwiązywanie wszystkich problemów? Wydaje się, że to jednak trochę za mało. W wielu przypadkach brak jest wyraźnej polityki państwa, przede wszystkich w zakresie finansowania działalności bibliotek. Poprzez organizację konsorcjów, które nie tylko dają lepsze szanse rozwoju, szczególnie mniejszym bibliotekom, ale które także pozwalają działać ekonomicznie, biblioteki udowodniły, że potrafią się zorganizować. Jednak bez odpowiednich środków finansowych na realizację powyższych zadań działalność bibliotek, mimo najlepszych chęci, nie może być w pełni efektywna.